

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ *

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει μακρὰν καὶ περίφημον ἱστορίαν, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ δύο χιλιάδες ἑπτακόσια χρόνια κατέστη τὸ ὄχημα τῶν δύο ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας, τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ Ὅμηρου. Ἐσεῖς, οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες, εἰσθε κληρονόμοι μακρινῆς παραδόσεως, καὶ μολονότι ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον χαρακτηριστικὸν οἰασδήποτε γλώσσης, ὥστε ποτὲ εἰς δύο αἰῶνας νὰ μὴ δύναται καμμία γλῶσσα νὰ θεωρηθῇ ὡς μία καὶ ἡ ἰδία, ὅμως ἡ συνεχὴς παράδοσίς σας ἐπέτρεψε νὰ ἔχετε σήμερον τὴν κληρονομίαν ἐξακουστῆς γλώσσης. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δικαιολογεῖται ἡ γνωστὴ γαλλικὴ φράσις: plus ça change, plus c'est la même chose.

Μετὰ τὸν Ὅμηρον, γνωρίζομεν πολὺ καλὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ τί κεῖται πρὸ τοῦ Ὅμηρου; Πόθεν προῆλθε αὐτὸ τὸ ἔσοχον ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας; Ἀραγε ἐξεπήδησε ἐντελῶς διαμορφωμένον, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός; Βέβαια ὄχι. Πολλὰ, πάρα πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ Ὅμηρου ὑπῆρχε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὠμειλεῖτο εἰς αὐτὴν τὴν χώραν ὑπὸ ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους δέον νὰ ὀνομάζωμεν ἡμεῖς, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν οἱ ἴδιοι ὀνόμαζον ἑαυτοὺς, Ἕλληνας. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἃς διασαφηνίσω ὅτι, ὅταν ὀμιλοῦμεν περὶ Ἑλλήνων εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν, ἐννοοῦμεν ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὠμιλοῦσαν γλῶσσαν εὐκόλως ἀναγνωρίζομένην ὡς ἑλληνικὴν. Ἴσως οὗτος ὁ ὀρισμὸς τῆς ἑλληνικότητος νὰ φαίνεται αὐθαίρετος. Ἀρνούμεθα νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὴν ἰταλικὴν ὡς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μὲ τὴν λατινικὴν, ἔστω καὶ ἂν ἀποτελῇ τὸν σύγχρονον ἀπόγονον τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Ἀλλὰ ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τόσον παραπλησία μὲ τὴν ἀρχαίαν, ὥστε ἐκόντες παραδεχόμεθα τὴν ταυτότητα τοῦ ὀνόματος. Τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ ταυτισθῇ ἀρκετὰ ἡ προϊστορικὴ μετὰ τῆς κλασσικῆς γλώσσης, ὥστε νὰ εἶναι βεβαία ἡ ταυτότης τῶν γλωσσῶν. Δὲν πρέπει ἡ προϊστορικὴ νὰ εἶναι οὕτω χαλαρῶς συνδεμένη μετὰ τῆς νεωτέρας, ὥστε νὰ δύναται ἡ πρώτη νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἡ πηγὴ καὶ ἄλλον

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τὴν 25ην Μαΐου 1962.

γλωσσῶν, ὅπως ἡ λατινικὴ εἶναι ὁ πρόγονος τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐπίσης τῆς ἰσπανικῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς.

Σήμερον δυνάμεθα νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ περίοδον, ποὺ προηγεῖται τοῦ Ὀμήρου πέντε καὶ περισσότερους αἰῶνας διὰ μέσου τῶν μυκηναϊκῶν πινακίδων, αἱ ὁποῖαι, καθὼς ἡξέυρομεν χάρις εἰς τὸν ἀείμνηστον Μιχαὴλ Βέντρις, εἶναι γραμμέναι εἰς προϊστορικὴν διάλεκτον τῆς ἐλληνικῆς. Αἱ εὗρεθῆσαι εἰς τὴν Πύλον πινακίδες χρονολογοῦνται ὡς ἀνήκουσαι περὶ τὸ χίλια διακόσια π.Χ., ἐνῶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰς Μυκῆνας ὀλίγον ἐνωρίτερον. Ἡ χρονολογία τῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀμφισβητήσιμος, ἔχει ὅμως ὑποστηριχθῆ ὅτι αὗται εἶναι περίπου τοῦ χίλια τετρακόσια π.Χ. Ἄν ἡ χρονολογία αὕτη πρέπη νὰ ἐλαττωθῇ ὀλίγον, ἡ διαφορὰ δὲν θὰ εἶναι σημαντικὴ, διότι ἡ ἐλληνικὴ ἔχει διαπιστωθῇ ἀναμφισβητήτως ὡς ἡ γλῶσσα τῆς μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος, ὥστε φάνηται πιθανὸν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἤδη ὠμειετο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς περίπου ἀπὸ τὸ 1600 π.Χ.

Ἀλλὰ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλο πρᾶγμα. Ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτόχθονας τῆς χώρας αὐτῆς. Εἰς κάποιον χρόνον ἔφθασαν ὡς εἰσβολεῖς καὶ κατακτηταὶ τῆς χώρας, τοῦλάχιστον γλωσσικῶς, ἂν ὅχι καὶ μὲ τὰ ὅπλα. Τεκμήριον δὲ τούτου εἶναι αἱ τοπωνυμῖαι. Εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο σειρὰς τοπωνυμίων· τὸ μέγα πλήθος μεσαιωνικῶν ὀνομάτων, ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλα πλέον δυσδιάγνωστα· καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἤδη ἐμφανίζονται ὑπερηφάνως εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Σπάρτη, Μεσσήνη καὶ πολλὰ ἄλλα. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅμως δέον νὰ συλλογισθῶμεν ὅτι μόνον ὀλίγα τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων παρεδόθησαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, πολλὰ δὲ ἀνενεώθησαν εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν, καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἔχουν πάντοτε ἀποδοθῇ εἰς τὰς καταλλήλους τοποθεσίας. Ἄν ἀτενίσωμεν εἰς τὸν χάρτην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, θὰ παρατηρήσωμεν ἀμέσως τὸ μικρὸν ποσοστὸν τῶν ὀνομάτων τὰ ὁποῖα σημαίνουν κατὰ εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἰσως νὰ ἐνθυμούμεθα τὴν Μεγαλόπολιν ἢ τὴν Ναύπακτον, ἢ τὰς Θερμοπύλας, ἀλλὰ ἡ πλειονότης τῶν μένει χωρὶς σημασίαν, ὅπως αἱ Ἀθῆναι. Οὐδὲν κερδίζομεν ἂν θεωροῦμεν τὰς Ἀθῆνας ὡς τὴν πόλιν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, διότι οὕτω τὸ ζήτημα μεταφέρεται εἰς τὴν θρησκείαν· πῶς συνέβη τὸ γεγονὸς ὅτι τόσοι ἐλληνικοὶ θεοὶ εἶχαν ὀνόματα τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἐλληνικά; καὶ ὅπωςδὴποτε, ποῖον ἦτο παλαιότερον; Ἀραγε ἡ πόλις ἐπῆρε τὴν ἐπικλήσιν τῆς θεᾶς, ἢ, ἐπῆρεν ἡ θεὰ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως;

Βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλαι αἱ τοπωνυμῖαι εἶχαν σημασίαν εἰς τινὰ γλῶσσαν, καὶ ἂν σήμερον αἱ περισσσότεραι εἶναι χωρὶς σημασίαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς γλώσσας αἱ ὁποῖαι δὲν ὁμιλοῦνται πλέον. Τοιουτοτρόπως

δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρὶν ὁμιλήσουν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἑλληνιστί, ὑπῆρχεν ἕκει ἔθνος ξενόγλωσσον, ἢ μᾶλλον ἴσως ἔθνη τινά, διότι δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὅλα τὰ προελληνικὰ ὀνόματα ὡς προσερχόμενα ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν. Πρὸ πολλοῦ ἔδειξαν δύο ἀμερικανοὶ ἐπιστήμονες, ὁ Μπλέγκεν καὶ ὁ Χέλυ, ὅτι αἱ προελληνικαὶ τοπωνυμιαί συσχετίζονται μὲ τὰς κατωκημένους τοποθεσίας τῆς πρώτης ἑλλαδικῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς τρίτης χιλιετηρίδος π.Χ. Πιθανὸν οὕτως νὰ μὴ ὑπῆρχαν Ἑλληνοφῶνοι εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ 2500 π.Χ. Ἀφοῦ ἡξέυρομεν ὅτι κατὰ τὸ χίλια τετρακόσια ἤδη ὠμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Κνωσὸν, δέον οἱ Ἕλληνες νὰ εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν. Ἄς ἴδωμεν ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἔτι πλεόν τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεώς των.

Οἱ Ἕλληνες οἱ κατακτήσαντες τὴν Κνωσὸν κατὰ τὸν δέκατον πέμπτου π.Χ. αἰῶνα δέον νὰ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ πολιτισμὸς των ἦτο χαρακτηριστικὸς τῶν Μυκηνῶν, παρ' ὅλον ὅτι ἐπέζησε ἐπὶ πολὺ ὁ λεγόμενος Μινωϊκὸς πολιτισμὸς τῆς Κρήτης. Ὁμοιογενὴς εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος διαρκούσης ὁλοκλήρου τῆς ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς· κάθε τοποθεσία ἐπαναλαμβάνει τὸν ἴδιον ρυθμὸν μὲ μόνον λεπτομερειακὰς παραλλαγάς. Ἐξ ἄλλου ἀφοῦ ἡ γλῶσσα τῆς Πύλου καὶ τῶν Μυκηνῶν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἦτο ἑλληνικὴ, δικαιολογεῖται τις νὰ θεωρήσῃ ὅλην τὴν ἐποχὴν ὡς ἑλληνικὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἐξιχνιάζεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι τοῦ χίλια ἑξακόσια π.Χ. Εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν;

Δὲν ὑπάρχει κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους σοβαρὰ διακοπὴ μεταξὺ τῆς Μεσοελλαδικῆς καὶ τῆς Ὑστεροελλαδικῆς περιόδου, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς τὴν ἑλληνικὴν εἰσβολὴν εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι συμμετέσχεν εἰς αὐτὴν μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ὑπεστηρίχθη ὅτι προηγήθη ἡ ἑλληνικὴ εἰσβολὴ καὶ ὅτι ἔγινε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ περὶ τὸ χίλια ἑννεακόσια π.Χ., ὅτε σοβαρὰ διακοπὴ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐξελίξεως εἶναι καταφανής. Περὶ τὸν χρόνον αὐτὸν πολλαὶ κατωκλήθησαν τοποθεσίαι κατεστράφησαν λόγῳ πυρκαϊῆς, καὶ ὅταν πάλιν κατοικήθησαν οἱ κάτοικοι ἐχρησιμοποιοῦν σπίτια καὶ κεραμικὴν ἐντελῶς διαφόρου τύπου. Οὕτως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι συνέβη τότε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἓν βίαιον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε ἂν ὄχι ὁλοκληρωτικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦλάχιστον τὴν κυριαρχίαν μᾶς νέας καὶ ἐνεργητικῆς φυλῆς, μὲ νέας τέχνας καὶ διαφόρους συνηθείας. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἔχουν ὑποστηρίξει ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες πού ἔφθασαν πρῶτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Προσφάτως ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος καθηγητὴς κ. Κάσκυ, ὁ πρῶν διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν, ἐπρό-

τεινε μίαν τροποποίησιν τῆς θεωρίας αὐτῆς. Κατόπιν προσεκτικῶν ἀνασκαφῶν του εἰς τὴν Λέρναν ἐμελέτησε καὶ πάλιν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἄλλων ἀνασκαφῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐρευνήσει τὴν Ἀργολίδα. Ἐκ τούτων συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι, τοῦλάχιστον εἰς αὐτὸ τὸ περιορισμένον μέρος, ἡ ἀλλαγὴ τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν ὡς τυπικὴν τῆς ἀρχῆς τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς συνέβη ὀλίγον ἐνωρίτερον, δηλαδὴ διαρκούσης τῆς ὑστάτης φάσεως τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς. Οὕτως ἡ εἴσοδος τοῦ νέου ἔθνους ἴσως πρέπει νὰ συνέβη διακόσια χρόνια προηγουμένως, δηλαδὴ περὶ τὸ δύο χιλιάδες ἑκατὸν καὶ ὄχι περὶ τὸ χίλια ἑννεακόσια π.Χ., ὑπάρχουν δὲ ἐλάχιστα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἴδωμεν ἐπιβεβαιούμενα διὰ μελλοντικῶν ἐρευνῶν, δυνάμενα νὰ στηρίξουν τὴν ἄποψιν ὅτι εἰς τὴν Ἀργολίδα εὐρίσκετο τὸ κέντρον ἐκκινήσεως, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες διεχύθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Οἱ γλωσσολόγοι ἐπίσης ἔχουν συνεισφέρει σημαντικῶς εἰς τὴν μελέτην τούτου τοῦ προβλήματος. Ἐπρεπε ὅμως οὗτοι νὰ δουλεύουν ἐμμέσως, διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων διαλέκτων. Αἱ σύγχρονοι διάλεκτοι τῆς ἐλληνικῆς, ἔκτος τῆς Τσακωνικῆς, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας Λακωνικῆς, ὅλαι βασιζονται εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν κοινὴν. Διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ μᾶς πληροφοροῦν καθόλου περὶ τῆς κατανομῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἀλλὰ πρὶν ἡ κοινὴ ἐπιβάλη τοὺς περιοριστικούς της κανόνας, κάθε πόλις εἶχε τὴν ἰδικὴν της γλῶσσαν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος π.Χ. ἐχαράχθησαν πολυάριθμοι ἐπιχώριοι ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων καθεμίᾳ ἀποτελεῖ παράδειγμα ἐπιχωρίου διαλέκτου. Φυσικά, τὸ μεγάλο πλῆθος ἀρχαίων ἐπιγραφῶν εἶναι μετὰ τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα, καὶ αὗται μᾶς ἀποδίδουν ὀλίγας ἢ καμμίαν πληροφορίαν περὶ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, σπανίζουν δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς πρωϊμωτέρας ἐποχῆς. Δυνατὸν εἶναι ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἐπιγραφαί, πού δὲν εὐρέθησαν ἀκόμη. Εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα χωρία ἴσως θὰ ὑπάρχουν ἀκόμη σημαντικὰ κείμενα, κτισμένα εἰς τοὺς τοίχους ἢ μέσα εἰς τὴν γῆν, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς δείξουν νέα παραδείγματα τῆς ἀρχαιότερας φάσεως τῆς γλώσσης.

Ὅμως παρὰ τὰς ἐλλείψεις τῶν πληροφοριῶν μας, ἡξέυρομεν ἀρκετὰ διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς καταστάσεως τῆς γλώσσης εἰς τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα. Διαχωρίζονται αἱ διάλεκτοι εἰς τέσσαρας κυριωτέρας ὁμάδας. Αἱ Δωρικαὶ διάλεκτοι, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν συνήθως οἱ σύγχρονοι ἐπιστήμονες « Δυτικὰς », ὠμιλοῦντο εἰς τὸ βορειο-δυτικὸν μέρος, τὸ κεντρικὸν πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας, εἰς τὸν Ἰσθμόν, εἰς τὴν Πελοπόννησον ὀλόκληρον πλὴν τῆς Ἀρχαδίας, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Μῆλον καὶ τὴν Θήραν, τὴν Ρόδον καὶ τὰ γειτονικὰ νησιά τῆς Δωδεκανήσου. Πανταχοῦ εἰς ὅλον τὸ μεγάλο αὐτὸ τμήμα, παρὰ τὰς ἐπιχωρίους διαφοράς, ἡ γλῶσσα ἔξωμοιώθη βασικῶς ἀπὸ τῆς Ρόδου μέχρι τῆς Ἠπείρου οἱ Δωριεῖς δέον νὰ εἶχον συναίσθησιν τῆς συγγενείας τῶν ὅταν ὠμιλοῦσαν.

Ἡ ἄλλη κυριώτερα ὁμάς ἦτο ἡ λεγομένη Ἀττικο-Ἰωνική, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν, καθὼς εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἡ Ἀττικὴ καὶ αἱ Ἰωνικαὶ διάλεκτοι ἐκτεινόμεναι κατὰ μῆκος τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν μέχρι τῆς Μιλήτου. Ἡ Ἀττικὴ διέφερε τόσον ὥστε φαίνεται πιθανὸν ὅτι εἶχε διάφορον ἱστορίαν, καὶ δέον νὰ τροποποιητῇ ἐξ αἰτίας γλωσσικῶν τεκμηρίων ἡ παράδοσις ὅτι οἱ Ἴωνες δὲν ἦσαν παρὰ ἄποικοι προερχόμενοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Πρὸς βορρᾶν ὁμιλοῦντο αἱ Αἰολικαὶ διάλεκτοι, εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ Βοιωτικὴ καὶ ἡ Θεσσαλική, εἰς τὰ νησιὰ ἡ Λεσβιακή. Δύσκολον εἶναι νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὰ πρωτότυπα χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμάδος αὐτῆς, ἀφοῦ ὅλοι ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γειτονικῶν διαλέκτων πρὶν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν. Ὅπωςδὴποτε δικαιολογεῖται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὑπῆρχε κοινὴ πηγὴ διὰ τὰς διαλέκτους αὐτάς καὶ διὰ διαφόρους αἰτίας ἀποδεικνύεται ἡ Θεσσαλία ὡς ἡ πατρίς αὐτοῦ τοῦ τμήματος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

Τέλος ἐρχόμεθα εἰς τὸ πλεόν αἰνιγματώδες, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον τμήμα. Εἰς τὸ ὄρεινόν κέντρον τῆς Πελοποννήσου ἡ Ἀρκαδικὴ δὲν ἀπερρογήθη ὑπὸ τῶν περικυκλούντων Δωριέων, ἀλλὰ συνέχισε τὴν χωριστὴν τῆς ὑπαρξίν. Εἰς μερικὸν χαρακτῆρα ὁμοίᾳζε περισσότερον μὲ τὴν Ἰωνικὴν, εἰς ἄλλους δὲ περισσότερον μὲ τὴν Αἰολικὴν· ἀλλὰ ἡ πλεόν συγγενὴς τῆς δὲν ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μακριὰ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν μεγαλόνησον Κύπρον. Καίτοι ἀπομεμακρυσμένοι αἱ διάλεκτοι τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Κύπρου ἔμειναν τόσον συγγενεῖς μετὰ τῶν ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητῇ κανεὶς τὴν συγγενειάν των, διειτηροῦσαν δὲ ἀμφοτέραι μερικὰς ἀρχαϊκὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς εἶναι γνωσταὶ μόνον ἀπὸ τὸν Ὅμηρον.

* Ἀλλὰ πῶς ἐγένετο αὕτη ἡ κατανομή; Ἐν γεγονός εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐπέκτασις τῶν Δυτικῶν διαλέκτων ἐπάνω εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ νησιὰ εἶναι σχετικῶς πρόσφατος, καὶ προφανῶς δέον νὰ συσχετίζεται μὲ τὴν κίνησιν τῶν Δωριέων, τὴν ὁποίαν γνωρίζει ἡ ἀρχαία παράδοσις ὡς «κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν». Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς Δωρικῆς ἐισβολῆς μένει πάντοτε ἀβεβαία, ἀλλὰ ἔγινε μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ περὶ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἂν καὶ δὲν τὴν ἐπροκάλεσεν ἡ ἐισβολὴ αὕτη. Καὶ αἱ τρεῖς τοποθεσίαι ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθαν πινακίδες μὲ γραμμικὴν γραφὴν Β, αἱ Μυκῆναι, ἡ Πύλος καὶ ἡ Κνωσός, κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ὁμιλοῦντο εἰς αὐτάς δυτικαὶ διάλεκτοι. Ἦλθαν οἱ Δωριεῖς ἀπὸ βορρᾶ, ἀλλὰ ἀφοῦ δὲν ἐταξίδευσαν ἀπὸ τὴν σχετικῶς εὐκόλον ὁδὸν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποτόμων βουνῶν τῆς δυτικῆς παραλίας, δικαιολογεῖται ἡ ἐρώτησις: διατί; Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀρχικὴ τῶν πατρὶς ἔκειτο ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, π. χ. εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Δουνάβεως, ἡ ἐκλογὴ τοῦ δρόμου καταπλήσσει. Ἀλλὰ ἂν ἦσαν ἤδη ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἐτῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Πίνδου, ἴσως εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, οὗτοι δὲν θὰ εἶχαν ἄλλην ἐκλογὴν παρὰ νὰ προ-

χωρήσουν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ἐπομένως θεωρῶ ὡς πιθανώτερον ὅτι ἡ κίνησις των ἦτο ἐκτόπισις ἐλληνικῶν πληθυσμῶν ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος παρὰ εἰσβολὴ εἰς τὰ σύνορα ταῦτα προερχομένη ἔξωθεν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γιουγκοσλαβίαν ἢ καὶ ἀπὸ πλεόν μακρινὰ σημεῖα.

Ὅταν προσπαθῶμεν νὰ φαντασθῶμεν τὴν κατάστασιν τῶν ἐλληνικῶν διαλέκτων πρὶν ἀπὸ τὰς Δωρικὰς εἰσβολάς, τὸ θέμα μας περιπλέκεται περισσότερο. Παλαιὰ εἶναι ἡ ἀποψις ὅτι αἱ Αἰολικαὶ καὶ Ἀρκαδο-κυπριακαὶ διαλέκτοι ἀποτελοῦν μεταγενεστέρας τροποποιήσεις μιᾶς ομάδος, ἡ ὁποία συχνὰ λέγεται Ἀχαικὴ καὶ ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἴωνες ἦσαν χωριστὰ κύματα Ἑλλήνων μεταναστῶν. Ἡμφισθητὴ τὸ ζήτημα ἂν ἔφθασαν πρῶτοι οἱ Ἀχαιοὶ ἢ οἱ Ἴωνες; οἱ πλείστοι θεωροῦν τοὺς Ἴωνας ὡς τοὺς πρῶτους εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσδύσαντας Ἑλλήνας. Πιστεύεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἴωνες ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλησίον μέρη, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Πελοποννήσου. Ἀναφέρονται πράγματι συχνὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς οἱ Ἴωνες ὡς κάτοικοι αὐτῶν τῶν μερῶν. Εἶναι δυνατόν νὰ εἶχαν φθάσει κατὰ τὸν χρόνον τῆς βιαίας καταστροφῆς, περὶ τὸ τέλος τῆς τρίτης χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ. Κατόπιν ἦλθαν οἱ Ἀχαιοί, οἱ ὅποιοι εἶναι δυνατόν νὰ συσχετισθοῦν μὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων παρατηρουμένην ἀλλαγὴν μεταξὺ τῆς Μεσοελλαδικῆς καὶ Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία συνέβη περὶ τὸ χίλια ἑξακόσια π.Χ. Εἰς τοῦτον τὸν χρόνον δὲν ἐγένετο βιαίᾳ διακοπή. Ἀπὸ τότε ὅμως αἱ Μυκῆναι ἐγένοντο πλούσιαι καὶ πολιτισμέναι, ὥσάν μία νέα δυναστεία νὰ κατέστησεν αὐτὰς πρωτεύουσαν μιᾶς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν χρόνον τοῦτον ἐπίσης ἀνέκουν τὰ ἑξακουστὰ ἀντικείμενα ποὺ ἀνεκαλύφθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ λοιπόν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, θὰ εἶχαν ἐκδιώξει τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον περιορίζοντες αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁπόθεν ἀργότερα, μετὰ δύο αἰῶνας, ἐξηπλώθησαν πέραν τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Ἰωνίαν. Οἱ εἰς τὴν βορείαν Ἑλλάδα παραμείναντες ἦσαν πρόγονοι τῶν Αἰολέων, τοὺς δὲ πρὸς νότον προχωρήσαντας τελικῶς ἀντικατέστησαν οἱ Δωριεῖς, πλὴν τῶν Ἀρκαδῶν καὶ τῶν ἀποίκων, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἶχαν ἤδη κάμει τὴν Κύπρον, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, ἐλληνικὴν.

Ἄν ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἡ ὁποία κυρίως ὀφείλεται εἰς τὸν Αὐστριακὸν ἐπιστήμονα Πάουλ Κρέτσεμερ, εἶναι σωστή, ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γέννησις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐγένετο ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος· καὶ ὅτι τρία διαδοχικὰ κύματα μεταναστῶν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὁλοκλήρου χιλιετηρίδος εἰσέδυσαν εἰς τὴν ἰδίαν μικρὰν χώραν, ὥστε ἐποποθετῆθησαν ὅλα, τὸ ἐν ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐνῶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ γίνῃ δυνατόν νὰ ἀναιρέσωμεν αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, πιστεύω ὅτι αὕτη περιέχει

πολλὰς ἀπιθανότητας, καὶ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σχηματισθῇ μία πλέον ἀπλὴ υπόθεσις διὰ νὰ ἐξηγηθῶν τὰ σχετικὰ δεδομένα.

Πρῶτον, τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας. Ἄν πράγματι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, οἱ Ἴωνες, ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ δύο χιλιάδες π.Χ., τότε ἡ γλῶσσα εἶχεν ἤδη σχηματισθῇ, ἀφοῦ αἱ ἀρχαιότεραι ἐπιγραφαὶ τῶν Δωρικῶν διαλέκτων δεικνύουν χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ ἓν προκαταρκτικὸν ἤτοι προελληνικὸν στάδιον, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶχαν προέλθει ἐξ αἰτίας ἐπαφῆς μεταξὺ Δωριέων καὶ ἄλλων λαῶν ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικὴν. Ἐν παραδείγμα θὰ διασαφηνίσῃ τὸ πρᾶγμα. Τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτος τοῦ ρήματος «φέρω» εἰς τὴν Δυτικὴν ἑλληνικὴν ἔχει τὸν τύπον «φέροντι»· εἰς τὴν Ἀττικὴν «φέρουσι»· εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν «φέρουσι»· εἰς τὴν Λεσβιακὴν «φέρουσι». Μία ἀλλαγὴ τοῦ -σι εἰς -τι ἐναντιώνεται τὴν συνήθη πρόδον φθογγικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ -τι εἰς -σι εἶναι συνηθισμένη. Π.χ. ἡ λατινικὴ λέξις «nationem» μετεβλήθη εἰς τὴν γαλλικὴν «nation». Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι ὁ τύπος «φέροντι» εἶναι ἡ ἀρχαιότερα μορφή ὅταν ἐξετάσωμεν τὰς συγγενεῖς γλώσσας. Ἡ ἀντίστοιχος μορφή τῆς σανσκριτικῆς εἶναι «bhāraṇti» — διότι εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν τὰ φωνήεντα ε καὶ ο μεταβάλλονται εἰς α — ὥστε δυνάμεθα νὰ ἀνασχηματίσωμεν τὴν ἀρχικὴν μορφήν ὡς «-οντι». Τοιοῦτοτρόπως τὸ λατινικὸν ferunt προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαιότερον *feronti. Ἐπομένως οἱ Δωριεῖς διετήρησαν ἀρχαϊσμόν, τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας εἶχαν ἀπορρίψει οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τῆς μυκηναϊκῆς διαλέκτου ὑπὸ τὴν ἄνοιξιν ταύτην. Ἡ μορφή αὕτη ἔχει κατὰ τὴν εἰς -σι, ἡ ὁποία πιθανῶς ἦτο ἀπαράλλακτη μετὰ τὴν Ἀρκαδικὴν -ονσι. Ἀλλὰ εἰς τὴν περὶπτωσιν αὐτὴν φαίνεται πιθανόν ὅτι ὕστερα ἀπὸ χίλια πεντακόσια ἔτη χωριστῆς ἐξελίξεως οἱ δύο κλάδοι τῆς γλώσσης θὰ παρέμειναν τὸσον στενῶς παρόμοιοι ὅσον ἦσαν εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα π.Χ. :

Δεύτερον, ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τῆς γλώσσης. Ὁ Κρέτσεμερ δὲν ἐπροσπάθει νὰ τὸν τοποθετήσῃ ἀκριβῶς, ἀλλὰ πλεῖστοι ἐπιστήμονες ἐθεώρησαν ἀρκετὸν νὰ κάνουν μίαν ἄδηλον χειρονομίαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δουναβέως. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κάπου μία ὁμὰς ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν κάποιαν Ἰνδο-ευρωπαϊκὴν διάλεκτον, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἀνέπτυξαν ἓν ἰδιαίτερον ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ὕστερον ἐγένετο ὁ πατέρας τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Ἄν τοῦτο ἐγένετο ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος, ἴσως ἐκτὸς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ὅπως πολλοὶ πιστεύουν, τότε πῶς συνέβη τὸ γεγονός ὅτι τρία ξεχωριστὰ κύματα ἀνθρώπων ὅλα συνέπεσον εἰς τὴν ἰδίαν μίαν χώραν; Διατὶ δὲν εὐρίσκομεν Ἕλληνας δισκορπισμένους καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅπως κατὰ τοὺς Ρωμαῖκοὺς χρόνους εὐρίσκομεν Κέλτας τὸσον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ πολὺ

ἀργότερα Γότθους τόσον εἰς τὴν Κριμαίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν· Καὶ πάλιν, δὲν εἶναι τοῦτο ἀποφασιστικὴ ἀπόδειξις, ἀλλὰ ἐνδιαφέρον τεκμήριον.

Τρίτον, ἃς ἐξετάσωμεν τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ἀποτελεῖ τὰ λείψανα ἐνὸς ξεχωριστοῦ κύματος μεταναστῶν. Ἐμελέτησαν αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ ἄλλοι καὶ δὴ καὶ ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων Ἔρνστ Ρίς, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε τὴν ἐπιβεβαίωσιν δύο σημαντικῶν γεγονότων· τὰ πλεόν ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά τῆς Ἰωνικῆς, ὅπως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ μακροῦ *α* εἰς *η*, ἢ ἡ ἀπώλεια τοῦ δίγαμμα, ἀνῆκουν εἰς σχετικῶς καθυστερημένην φάσιν, δηλαδή, συνέβησαν ὕστερα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης ὑπάρχουν καταπληκτικαὶ συμφωνίαι μεταξὺ τῆς Ἰωνικῆς καὶ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἀκριβῶς εἰς τὰ σημεῖα πού ἡ Ἰωνικὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν Ἀρκαδικήν. Οὕτως εἶναι δυνατὸν ἡ Ἰωνικὴ νὰ εἶναι ὄχι ξεχωριστὸν κύμα, ἀλλὰ μία σχετικῶς νέα ἀνάπτυξις προκαλουμένη ὑπὸ Δωρικῆς ἐπιρροῆς εἰς μυκηναϊκὴν διάλεκτον τοῦ τύπου τῆς κλασσικῆς Ἀρκαδικῆς.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ θεωρία ἐκπλήττει· ὅτι οἱ Ἴωνες ἀντὶ νὰ εἶναι εἰς ἀρχικὸς κλάδος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, διασωζόμενος, διὰ κάποιαν ἱστορικὴν συγκυρίαν, καθαρὸς κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρόνους τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἦσαν τῷ ὄντι κρᾶμα πληθυσμῶν διαφόρων προελεύσεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων δέον νὰ συμπεριλαμβάνωμεν καὶ μερικὸς Δωριεῖς. Ἀλλὰ εἶναι ἱστορικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀναγνωρίζωμεν, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ ὁποῖα ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν καθαρότητα τῆς καταγωγῆς των δὲν ἀκμάζουν ποτὲ πολὺν καιρὸν· ἀμείλικτος παρακμὴ τὰ κατατρίβει καὶ τὰ κατὰγει εἰς τὴν κοινὴν στάμην — ἃς ἐνθυμώμεθα τοὺς Σπαρτιάτας τῆς ἀρχαίας Λακεδαιμονίας — ἐνῶ τὰ νέα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν τὴν προέλευσίν των εἰς κρᾶμα διαφόρων στοιχείων, ἐφ' ὅσον συγχωνεύονται εἰς νέαν ἐνότητα, εἶναι δραστήρια καὶ προοδευτικά. Οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τῆς πρώτης χιλιετηρίδος π.Χ. μᾶλλον ὥς τὴν ἀπάντησιν νέου ἔθνους εἰς προκλητικὴν περίστασιν ἢ ὥς τὴν καθυστερημένην ἀνθῆσιν παλαιοῦ γένους.

Ὑπάρχουν ὅμως πολλὰ τεκμήρια τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Ἴωνες ἦσαν συμμιγοῦς καταγωγῆς. Ἐν μέρει γίνεται σύγχυσις εἰς τὸν νοῦν μας ἐξ αἰτίας τῆς ὀνοματολογίας τοῦ Ἡροδότου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων πηγῶν. Ὅταν ὁμιλῇ ὁ Ἡρόδοτος περὶ Ἰώνων, χρησιμοποιεῖ τρεῖς διακεκριμένας ἐννοίας. Ἡμπορεῖ νὰ καλέσῃ οὕτω τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου Δωδεκάπολιν· ἢ ἐκτείνει τὸ ὄνομα ὥστε νὰ συμπεριλαμβάνῃ ὅλους «ὅσοι ἀπ' Ἀθηνέων γεγόνανσι καὶ Ἀπατούρια ἄγονσι» [1.147.2], συμπεριλαμβάνων οὕτω τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἔλεγχος ἐδῶ γίνεται διπλοῦς· παράδοσις Ἀθηναϊκῆς καταγωγῆς καὶ θρησκευτικὸς ἑορτασμός — ἄραγε ὁ Ἡρόδοτος ἐθεώρησε ὡς Ἴωνας τοὺς τὰ Ἀπατούρια ἄγοντας, ἀλλὰ μὴ ἔχοντας παράδοσιν Ἀτι-

κῆς καταγωγῆς; τοιοῦτοι ἴσως δὲν ὑπῆρχον. Ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὐται ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἴωνας τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Ἀλλὰ κάποτε ἀναφέρει τοὺς προϊστορικοὺς Ἴωνας ποιοὶ ἦσαν οὗτοι; Πῶς ἤξερε ἂν προῆλθαν ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας ἢ ἡγαγον τὰ Ἀπατούρια; Ἀσφαλῶς δὲν τὸ ἐγνώριζε. Δὲν ἤξεύρομεν τίποτε περὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἡρόδοτος τοὺς ἐθεώρει ὡς κάπως σχετικούς μὲ τοὺς συγχρόνους Ἴωνας. Ἀλλὰ οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες ἐπροχώρησαν εἰς ἐν τολμηρότερον ἀκόμη συμπέρασμα, ὅτι αὐτοὶ ὠμιλοῦσαν τὴν Ἴωνικὴν διάλεκτον. Πῶς ἤξερε ὁ Ἡρόδοτος ποίαν διάλεκτον ὠμιλοῦσαν; Καὶ πάλιν πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν, ὁ Ἡρόδοτος δὲν μᾶς δίδει καμμίαν πληροφορίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάλεκτόν των. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ρίς ἀπέδειξε ὅτι ἡ διάλεκτός των εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεως μεταγενεστέρα δικαιολογούμεθα ὅταν ἐρωτῶμεν ἂν διέφερε καθόλου ἀπὸ τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῆς νοτίας Ἑλλάδος κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν.

Αὐτὸ εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἄλλα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα περὶ τῶν Ἰώνων. Ὁ Πausanias λέγει κάπου [II. 37.3] ὅτι μίαν φορὰν αἱ Ἀθῆναι καὶ τὸ Ἄργος ὠμίλουν τὴν ἰδίαν διάλεκτον. Εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν, ὅταν τὸ Ἄργος ἦτο Δωρικὴ πόλις, αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον ἂν ἦτο λοιπὸν ποτὲ ἀληθές, θὰ ἦτο κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συμπεραίνωμεν, καθὼς ἔκαμαν μερικοὶ σημερινοὶ ἐπιστήμονες, ὅτι τὸ προδωρικὸν Ἄργος ὠμίλει Ἴωνικά. Ὁ ἰσχυρισμὸς δυνατὸν νὰ μὴ ἔχη ἄλλην σημασίαν παρὰ μόνον ὅτι εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν αἱ Ἀθῆναι ὠμίλουν ὄχι Ἴωνικά, διότι δὲν εἶχε ἀναπτυχθῇ ἀκόμη ἡ Ἴωνικὴ διάλεκτος, ἀλλὰ τὴν μυκηναϊκὴν κοινήν, τὴν ὁποίαν ἤξεύρομεν ὅτι ὠμίλουν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Οὕτω πρέπει νὰ ἀναθεωρῶμεν ὅλας τὰς ἀρχαίας πηγὰς, αἱ ὁποῖαι τοποθετοῦν τὴν Ἴωνικὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ γλωσσολογικὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ὡς ὑποστηρίζοντα τὴν θεωρίαν αὐτὴν εἶναι πολὺ πενιχρά. Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι ἓνας κλάδος τῶν μυκηναϊκῶν Ἑλλήνων ὠνομάζοντο Ἴωνες, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν διάλεκτόν των «*Ἰάϋνες*» ὅλα τὰ τεκμήρια γίνονται εὐκατανόητα.

Παράξενον ἐπιβεβαίωσιν παριστάνει τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ὅταν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Τὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα εἶναι Yāvan, προφανῶς ἀπαράλλακτον μὲ τὸ «*Ἰάϋνες*». Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τοὺς ὁποίους ἐγνώριζαν καλὰ ἦσαν οἱ ἄποικοι τῆς νοτίας παραλίας τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῆς Ρόδου, οὗτοι δὲ ἀναφέρονται διὰ τοῦ ὀνόματος Yāvan εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ὅμως οἱ κλασσικοὶ Ἕλληνες αὐτῆς τῆς ζώνης δὲν ἐπῆραν ποτὲ τὸ ὄνομα Ἴωνες. Ἐπομένως πρέπει νὰ εἶχαν δανεισθῇ τὸ ὄνομα πολὺ ἐνωρίτερον, τοῦλάχιστον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δίγαμμα εἰς τὴν Ἴωνικὴν, δηλαδὴ πρὸ τοῦ ὀγδόου π.Χ. αἰῶνος, καὶ ἀπὸ Ἑλλήνων ἀποίκους εἰς τὴν νοτίαν Ἀνατολὴν. Οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἦσαν παρὰ οἱ Μυκηναῖοι Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν τὸ μέρος τοῦτο.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ κάτι. Ἡ ἑλληνικὴ διακρίνεται ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας γλώσσας τῆς Ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας διὰ μέσου χαρακτηριστικῶν τὰ ὅποια εἶναι κοινὰ εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους· πράγματι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος ὁρισμὸς μᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου παρὰ μόνον ὅτι αὕτη θὰ συμφωνῇ μετὰ τῶν ἄλλων εἰς ἀρκετὸν ἀριθμὸν βασικῶν χαρακτήρων. Ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλαι αἱ διαλέκτοι προέρχονται ἀπὸ κοινὴν πηγὴν. Ἡ ἀπλοϊκὴ θεωρία γλωσσολογικῆς καταγωγῆς κατ' ἀναλογίαν τοῦ δένδρου — τὸ γονικὸν κορμὶ παράγει μεγάλους κλώνους, κάθε κλῶνος παράγει πολλοὺς κλάδους καὶ οὕτω καθεξῆς — τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε ὁ Γερμανὸς ἐπιστήμων Σλάιχερ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἥδη ἀποδεικνύεται ὡς ἀνίκανος νὰ παράσῃ πλήρη ἐξηγήσιν, μολοντί βεβαίως περιέχει ἐν μέρος τῆς ἀληθείας. Αἱ Ρωμανικαὶ γλώσσαι προέρχονται ἐκ τῆς λατινικῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Ἄλλος δυνατὸς τρόπος εἶναι ἡ λεγομένη θεωρία τῆς διὰ κυμάτων διαδόσεως γλωσσολογικῶν ἀλλαγῶν. Ἡ σύγχρονος γεωγραφικὴ γλωσσολογία ἀπέδειξε ὅτι μία γλωσσικὴ ἀλλαγή διαδίδεται γρήγορα κατὰ τὰς γραμμὰς συγκοινωνίας, ἀφίνει δὲ τὰ πλεόν ἀπόκεντρα μέρη νὰ ἀπορροφηθοῦν μὲ μεγαλυτέραν βραδύτητα. Ἐπιστήμονες τινες ἀντιδρῶντες κατὰ τῆς ἀφελοῦς θεωρίας τοῦ Σλάιχερ ὡδηγήθησαν εἰς τοιαύτας ἀκρότητας ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὴν ὁλοκληρωτικὴν διαφοροποίησιν γλωσσικῶν ὁμάδων εἰς τὴν ἐπίδρασιν κυμάτων.

Πιστεύω ὅτι τοῦτο μόνον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τοιαῦτα φαινόμενα, ὅπως ἡ ἐμφάνισις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ξεχωριστῆς γλωσσικῆς ὁμάδος, μολοντί δὲν θέλω νὰ σμικρύνω τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἔχουν ἄλλαι γλώσσαι. Ὡς πᾶρων ὡς παράδειγμα τὴν ἀγγλικήν· εἶναι γερμανικὴ γλώσσα, τοῦτ' ἐστί, δὲν εἶναι διάλεκτος τῆς σημερινῆς γερμανικῆς, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν ὁμάδα μὲ τὴν γερμανικὴν, τὴν ὀλλανδικὴν καὶ τὰς σκανδιναβικὰς γλώσσας. Ἡ συγγένεια δύναται νὰ ἀποδειχθῇ εἰς τοὺς φθόγγους της, τὴν γραμματικὴν της καὶ τὴν σύνταξιν της. Ἀλλὰ εἰς τὸ λεξιλόγιον εὐρίσκομεν σημαντικὴν διχοτομίαν. Πολυαριθμίαι συνήθειαι λέξεις εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ τὸ ἀριθμητικῶς μεγαλύτερον στοιχεῖον ἀποτελοῦν αἱ λέξεις λατινικῆς καταγωγῆς. Γνωστὸν εἶναι πῶς συνέβη ἡ κατάστασις αὕτη. Εἰς τὸν ἐνδέκατον μ.Χ. αἰῶνα αἱ Ἀγγλοσαξωνικαὶ φυλαὶ τῆς Βρεττανίας ἐνίκηθησαν ὑπὸ Νορμανδῶν εἰσβολέων, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν παλαιὰν γαλλικὴν διάλεκτον. Ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν μετὰ τὴν εἰσβολὴν αἱ δύο γλώσσαι ὠμιλοῦντο παραλλήλως, ἢ μία ὑπὸ τοῦ δουλοπαροίκου πληθυσμοῦ, ἢ ἄλλη ὑπὸ τῆς κυβερνώσης ἀριστοκρατίας. Εἶναι ὀλίγον παράξενον ὅτι εἰς τὴν γλωσσικὴν πάλην ἐνίκησεν ἡ γλώσσα τῶν ἡττηθέντων. Συχνότερον κυριαρχεῖ ἡ εἰσδύσασα ἀριστοκρατία καὶ ἐπιβάλλει τὴν γλώσσαν της εἰς τοὺς χωρικοὺς. Ἐκερδήθη ὅμως ἡ νίκη μὲ τιμὴν, ἡ δὲ τιμὴ ἦτο ἡ υἱοθέτησις πολλῶν νορμανδικῶν λέξεων, καὶ ἐπίσης χαρακτηριστικῶν τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς. Οὕτω τὰ πρόβατα, ἐφ' ὅσον ἐποιμάνθησαν ὑπὸ Ἀγγλοσαξῶ-

ων διετήρησαν τὸ σαξωνικὸν ὄνομα *sheep*: ἀλλὰ ὅταν ἐφθάναν εἰς τὸ τραπέζι τῶν Νορμανδῶν αὐθεντῶν μετωνομάσθησαν κατὰ τὴν γαλλικὴν εἰς *mouton*, ὅθεν τὸ σημερινὸν ἀγγλικὸν ὄνομα τοῦ κρέατος προβάτου, *mutton*. Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς ἐσηματίσθη εἰς τὴν Ἀγγλοσαξωνικὴν, ὅπως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, διὰ διαφόρων μέσων· ἡ ἀντικατάστασις τούτων διὰ τῆς καταλήξεως -s βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιρροήν.

Ποίαν ὅμως σχέσιν ἔχουν ὅλα αὐτὰ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν; Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ἱστορία τῆς ἐξελέξεως τῆς γλώσσης εἶναι γνωστὴ· εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι, καὶ πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰς ἀναλογίας διὰ νὰ ἐξημενῶμεν τὰ γλωσσολογικὰ δεδομένα. Ἡ ἑλληνικὴ εἶναι ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα. Ἡ πλειονότης τῶν λέξεων τῆς κατὰγονται ἐξ ἰνδοευρωπαϊκῆς πηγῆς. Τουτέστι, δυνάμεθα νὰ εὐρίσκωμεν εἰς ἄλλας γλώσσας τῆς ἰδίας οἰκογενείας λέξεις μετὰ πλησίαις σημασίαις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηχνασθοῦν εἰς κοινὴν πηγήν, λαμβανομένων ὑπ' ὅψιν τῶν σχετικῶν φθογγικῶν ἀλλαγῶν. Π.χ. ἡ ἑλληνικὴ λέξις « γένος » καὶ ἡ λατινικὴ « *genus* ». Ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον πολυάριθμοι λέξεις διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ εὔρη κανεῖς ἰνδοευρωπαϊκὴν ἀρχήν. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν μερικαὶ συνηθισμέναι λέξεις, ὅπως « ξένος » ἢ « βασιλεὺς »· δὲν δυνάμεθα ἐντελῶς νὰ ἀναιρέσωμεν ἰνδοευρωπαϊκὴν ἐτυμολογίαν, ἀλλὰ φαίνεται πολὺ ἀπίθανος. Ἡ ὑπαρξίς διακριτικῶν καταλήξεων συνδυάζει μερικὰς λέξεις μετὰ τὰς προελληνικὰς τοπωνυμίας τῆς Ἑλλάδος· ἢ εἶναι λέξεις αἱ ὁποῖαι περιγράφουν τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τῶν Μεσογειακῶν χωρῶν, π.χ. τὸ ὄνομα « κυπάρισσος », τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν κατάληξιν -σος, ὅπως Ἀλικαρνασσός, Ἀσσος, Κνωσσός ἢ εἶναι χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς Μεσογείου, ποὺ δὲν δύναται νὰ φυτευθῇ εἰς τὸν βορρᾶν. Παραπλήσιον εἶναι τὸ « τερέβινθος »· ἐνθυμίζει τοπωνυμίας ὅπως Κόρινθος ἢ Ζάκυνθος. Ἡ ἐλαία (μνη. *ēlaiā*) δὲν συμφωνεῖ μετὰ ὁμάδα τοπωνυμίων, ἀλλὰ πολὺ πιθανὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν κατηγορίαν Μεσογειακῶν λέξεων.

Φανερόν εἶναι ὅτι οἱ ἰνδοευρωπαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ δυσκολίαν ἠδύναντο νὰ μεταφέρουν τοιαύτας λέξεις, ἂν προῆλθον ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἢ καὶ ἀπὸ πλεόν μακράν, ἐκ βορρᾶ. Ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὗται εἶναι κοιναὶ εἰς τὰς διαλέκτους, εἶναι ἀπίθανον ὅτι μετεδόθησαν διὰ διαχύσεως ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαλέκτων. Τοῦτο δυνάμεθα μερικὰς φορὰς νὰ ἀποδείξωμεν. Αἱ ἀρχαῖαι διάλεκτοι διαιροῦνται εἰς τὰς ἐχούσας τὸν συνδυασμὸν -σσ- καὶ τὰς ἐχούσας -ττ-. Ὅλοι ἔχουν -σσ- πλὴν τῆς Ἀττικῆς, Βοιωτικῆς καὶ Εὐβοικῆς καὶ Κρητικῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἰδιαιτέρας ἐξελέξεις. Κυπάρισσος λοιπὸν γίνεται ἀττικῶς *κυπάριττος*, καθὼς αἱ τοπωνυμιαὶ τύπου Ἀλικαρνασσός γίνονται εἰς τὴν Ἀττικὴν τύπον *Λυκαβηττός*. Ἡ φωνητικὴ ἀνάπτυξις συριστικοῦ συμφώνου εἰς διπλοῦν στιγμιαίον εἶναι ἀδύνατος· ἀμφοτέραι αἱ μορφαὶ πρέπει νὰ κατὰγονται ἀπὸ ἀρχικὴν *-σος, ἡ ὁποία

ἡδύνατο νὰ ἀναπτύσσεται ἢ εἰς -σος ἢτοι εἰς -τος. Ἀφοῦ ἡ Ἰωνικὴ καὶ ἡ Ἀττικὴ διαφέρουν κατὰ ταύτην τὴν ἄποψιν, ἴσως δελεαστικὸν θὰ ἐφαίνετο νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ μορφὴ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς διέτηρσε τὴν κατὰλξιν ὡς -τος. Ἀλλὰ ἤξεύρομεν ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν κειμένων ὅτι τοῦλάχιστον εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἡ λέξις ἦτο ἡδὴ κυρίαρχος. Τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὴν θεωρίαν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ προσέρχεται ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς, διότι φαίνεται πιθανὸν ὅτι αἱ μορφαὶ μὲ -τι- ἐξηπλώθησαν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν. Ἐπίσης οἱ Ἴωνες ἄποικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πιθανῶς δὲν ἦσαν κατὰ τὴν γλῶσσαν ὁμοιογενεῖς, καθὼς ὑποδηλώνει ὁ Ἡρόδοτος [1, 142], καὶ ἐπομένως ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκλείῃ ἡ καινούργια διάλεκτος τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην προφορὰν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτικῆς, ὅπως ὕστερον ἀπεκλείσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς. Τοῦλάχιστον εἶναι δυνατόν νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτων καὶ παραπλησίον λέξεων ὅτι ἀπερροφήθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὶν ἀπὸ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν.

Πρὸ πολλοῦ ἐσημειώθη ὅτι ὁ ἔλεγχος ἑλληνικῶν λέξεων μὲ προελληνικάς καταλήξεις συμπεριλαμβάνει δύο τρεῖς αἱ ὁποῖαι συσχετίζονται μὲ τὸν πολιτισμόν, π.χ. *ἀσάμινθος*, τὸ δημηρικὸν ὄνομα τοῦ λουτροῦ. Βεβαίως ἐχρησιμοποιοῦν οἱ Μυκηναῖοι τὰ λουτρά, καὶ καλὸν παράδειγμα βλέπομεν ἀκόμη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Πύλου, αἱ δὲ ἐκεῖθεν πινακίδες ἀναγράφουν λουτρά, ἀλλὰ ὅχι μὲ τὸ δημηρικὸν ἀσάμινθος. Τοιαῦτα ἀντικείμενα πολυτελείας πιθανὸν νὰ εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, πρῶτα μὲν τὸ ὅποιον ἐπιβεβαιώνει καὶ πάλιν τὴν Μεσογειακὴν προέλευσιν τοιαύτης ὁμάδος λέξεων. Δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ καὶ τὴν λέξιν «*θάλασσα*», διότι αἱ προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ νὰ εὐρεθῇ ἰνδοευρωπαϊκὴ ἐτυμολογία δὲν εἶναι πειστικά. Φαίνεται πιθανώτερον, ἰδιαιτέρως λόγῳ τῆς καταλήξεως, ὅτι καὶ αὕτη ἡ λέξις εἶναι δανεισμένη ἀπὸ προελληνικὴν πηγὴν. Βεβαίως εἶναι ἀρχαία, ἐξ αἰτίας τῆς αἰτιατικῆς μορφῆς *θάλαττα*, ὅπως *κυπάριττος*. "Ολα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ὀνόματα τῆς θαλάσσης εἶχαν πρότερον ἄλλην σημασίαν. *Ἄλς*, τὸ ἄλμυρόν, *ὕγρη* (παρ' Ὀμήρῳ) τὸ βρεγμένον, *πόντος* ἡ δίοδος, *πέλαγος* τὸ ὁμαλόν. Δὲν θὰ ἦτο παράλογον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ λέξις διὰ τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία διατηρεῖται εἰς τὸ λατινικὸν *mare*, ἐληγμονήθη ὑπὸ τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων ὅταν ἐξοῦσαν ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ μεγάλαις ἐκτάσεσι ὕδατος, ὥστε ὅταν ἀρίχθησαν οὗτοι εἰς τὸν Πόντον ἢ εἰς τὴν Μεσόγειον υἱοθέτησαν τὴν ἐπιχώριον λέξιν διὰ νὰ ἀποδώσουν τὸ ἀσύννηδες στοιχεῖον.

Δυνατὸν εἶναι νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν ὑποθετικά, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ δεκτὴν θεωρίαν, φαινομένην πάντοτε πιθανωτέραν. Ἐχομεν οὕτω πολλὰ δεδομένα ποῖα εἶναι ἡ θεωρία ἡ πλέον ἀπλή, ἡ ὁποία θὰ τὰ ἐξηγήσῃ;

"Ἄς δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς πρωτοελληνικῆς πατρίδος εἰς τὴν

λεκάνην τοῦ Δουνάβεως εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ὅτι μᾶλλον ἤρχισε ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα διαμορφουμένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ἡ υπόθεσις αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε οἱ περὶ τὸ 2000 π.Χ. εἰσδύσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν τῷ ὄντι Ἕλληνες, ἀλλὰ ἀνθρώποι οἱ ὅποιοι ὠμίλουν κάποιαν ἰνδο-εὐρωπαϊκὴν διάλεκτον. Τὰ ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια ὑποδηλοῦν ὅτι ἐγκατεστάθησαν πρῶτον εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀλλὰ πρόωρον θὰ ἦτο νὰ συναγάγωμεν βέβαια συμπεράσματα. Ὅταν ἐνίκησαν τὸν προϋπάρχοντα πληθυσμόν, ἐπέβαλαν εἰς τοὺς ἡττηθέντας τὴν γλῶσσαν των. Ἡ μετάδοσις τῆς νέας γλώσσης εἰς ἄλλοφώνους ἐπροκάλεσε δραστικὰς ἀλλαγάς, καὶ ἡ σύγχυσις τῆς ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς προελληνικῆς ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα διαρκούσης τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς (περίπου δύο χιλιάδες μέχρι χίλια ἑξακόσια) ἐγέννησε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, καθὼς ἡ ἀνάμειξις Ἀγγλοσαξονικῆς καὶ Νορμανδο-γαλλικῆς ἐγέννησε τὴν Ἀγγλικήν. Τὰς κλασσικὰς διαλέκτους λοιπὸν θὰ ἔχουν προκαλέσει ὄχι τρία ὑποθετικὰ κύματα εἰσβολῶν, ἀλλὰ ἡ διάδοσις τῆς νέας γλώσσης εἰς τοὺς κατοίκους διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἀρχικῶς ὠμίλουν διαφόρους γλώσσας.

Οὕτω συνέβη καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Τὰς ὁμιλουμένας προηγούμενως γλώσσας ἤδη σχεδὸν ὁλοσχερῶς κατήργησεν ἡ διάδοσις τῆς ἀγγλικῆς· ἐν μεγάλῳ μέρει τῆς Οὐαλίας τώρα ὁμιλεῖ ἀγγλικά, ἢ μᾶλλον οὐαλικὴν διάλεκτον τῆς ἀγγλικῆς, διατηροῦσαν ἐν μέρει τὴν προφορὰν, τὸν τόνον καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς κελτικῆς γλώσσης. Οὕτω καὶ αἱ δυτικαὶ διαλέκτοι τῆς ἐλληνικῆς δυνατόν νὰ ἐξηγηθῶν ὥς ὀφειλόμεναι εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς ἀνθρώπους ὁμιλοῦντας μίαν ἄγνωστον γλῶσσαν, ἴσως τὴν ἀρχαίαν ἰλλυρικὴν. Ἄν διεχύθησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς Ἀργολίδος εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος γίνεται φανερόν διὰ τὴν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὴν Δωρικὴν εἰσβολὴν « ἀάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν », δηλαδὴ τὴν ἐπιστροφήν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔφυγαν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τμήμα τῆς χώρας πρὸ πολλῶν αἰώνων.

Ἄν ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀληθής, καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖ καλύτερα τὰ γνωστὰ δεδομένα, ἢ γέννησις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης γίνεται σχεδὸν ἱστορικὸν γεγονός. Ἡξεύρομεν ἔτσι καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της καὶ τὴν χρονολογίαν αὐτῆς. Ἀναιρεῖται ἡ διαβολὴ τοῦ Κρέτσεμερ, δηλαδὴ ἡ ἀποψις ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν μετανάσται προερχόμενοι ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βορρᾶ, ποὺ κατέκτησαν τὴν ὥραιαν αὐτὴν χώραν. Ἄν ἐγεννήθῃ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ εἰσχωρήσαντες περὶ τὸ 2000 δὲν ἦσαν πράγματι Ἕλληνες· ἴσως δυνάμεθα νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν πρωτοέλληνας, ἀλλὰ καθὼς εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα δὲν ἔχει σημασίαν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν, ἂν δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν ἰδέαν τῆς γλώσσης. Οὕτω τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἐγεννήθῃ διὰ τῆς ἀναμίξεως δύο διαφόρων γενῶν, καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ τυχαῖον τοῦτου γεγονότος. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα περιέχει στοιχεῖα προερχόμενα

ἐκ δύο πηγῶν, ὁ δὲ πλοῦτος τῆς καὶ ἡ ζωτικότης αὐτῆς τῆς ἔδωσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιζῇ σχεδὸν τετρακισχίλια ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς της, ὅχι εἰς καμμίαν ξένην χώραν, ἀλλὰ ἐδῶ ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἥλιον, ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά, τὰ νησιά καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος. Πράγματι εὐτυχεῖς καὶ τρισμακάριοι εἶναι οἱ σημερινοὶ κληρονόμοι τῆς ζωντανῆς αὐτῆς παραδόσεως. Εἴθε νὰ ζήσουν καὶ νὰ ζῇ καὶ ἡ γλῶσσα τῶν.

JOHN CHADWICK